

מקורות בדברי חז"ל לדרך הרמז של "דילוג שווה של אותיות"

דורון ויצטום

הקדמה

עד כה, היו ידועים שני מקורות תורניים קדומים לדרך הרמז של "דילוג שווה של אותיות" בתורה: א. דברי רבנו בחיי בספרו "מדרש רבנו בחיי על התורה" (שנכתב בסרגוסה בשנת ה'נ"א, 1291 למניינם) בפרשת בראשית. (דבריו מובאים בנספח א סע' ד). ב. דברי רבי משה קורדוברו (הרמ"ק), בספרו "פרדס רמונים" (שנת ה'ש"ח, 1548 למניינם), בשער שלשים – "שער הצירוף":

ידיעת סודות תורתנו הקדושה היא ע"י הצרופים והגימטריאות והתמורות וראשי תיבות וסופי תיבות ותוכי תיבות וראשי פסוקים וסופי פסוקים ודלוג אותיות וצרוף אותיות. בסוף שער שלשים, מביא הרמ"ק דוגמא לדלוג אותיות (המובאת בנספח א סע' ג).

בשנים האחרונות, עם גלויין של דוגמאות מופלאות רבות בדרך הרמז של דלוגי אותיות, עלתה השאלה: האומנם אין עוד איזכורים ודוגמאות בנושא זה במקורות קדמונים? המבקש תשובה לשאלה זו באמצעות סריקה ממוחשבת של מאגר ספרים תורני גדול יגלה, כי המונח "דלוג אותיות" כדרך הרמז מובא אך ורק בדברי הרמ"ק (שצוטטו לעיל). למשל, רבנו בחיי (שקדם לרמ"ק), שתיאר דוגמא לרמז בדילוג אותיות, לא נזקק למלים הנגזרות מן השרש דלג בתיאורו. לכן, אי אפשר להשתמש באופן פשוט בסריקה ממוחשבת לצורך זה.

כאן ננקטה הגישה הבאה: התמקדות ברמזים נודעים במסורת חז"ל ובכתבי הראשונים ז"ל, ובחינה אם הם בנויים על יסוד הרמז של דלוג אותיות. במקרים רבים, משימה זו אינה פשוטה. כידוע לכל הבא בשער הרמז, רמזים רבים מורכבים מכמה דרכי רמז שונות.¹ אם לפנינו רמז, שנוצר מהרכבה של דלוג אותיות יחד עם דרכי רמז אחרות, ייקשה לפעמים לזהות בבדיקה שטחית כי מעורב כאן עניין דלוגי האותיות. למרות זאת אותרו, בסייעתא דשמיא, עשרות רמזים הבנויים על יסוד הרמז של דלוג אותיות, במסורת חז"ל ובספרי הראשונים ז"ל. כאן יובאו החשובים שבהם.

¹ הנה דוגמא אחת מני רבות, מבעל הרמזים המפורסם – בעל הטורים – בראשית התורה (בראשית א, א): "בראשית ברא אלהים" – סופי תיבות אמת. מלמד שברא הקב"ה העולם באמת, כמו שנאמר (תהלים קיט, קס) "ראש דברך אמת".

בעל הטורים הגיע למלה אמת באמצעות הרכבת שתי דרכי רמז שונות:

- בשלב ראשון, נקט בסופי תיבות וקיבל את המלה תאמ.
- בשלב שני, השתמש בצרוף אותיות וקיבל מן המלה תאמ את המלה אמת.

מבוא

בחינתם של רמזים מהחשובים ביותר במסורת חז"ל העלתה, בסייעתא דשמיא, כי הם מושתתים על הרמז בדילוג השווה. רמזים אלה נוגעים לעניינים העומדים ברומו של עולם. במיוחד, נמצא כי באופן זה רמזים בתורה שם ע"ב הנודע ושם ע"ב ביושר.

בפרק א נראה זאת לגבי שם ע"ב הנודע, בפרק ב נעשה זאת לגבי שם ע"ב ביושר. בנספחים נרחיב ונבאר תוך הבאת מקור חשוב מן התלמוד ומן המדרש וכן עוד רמזים ממסורת חז"ל. [נשים לב לאזהרת בעל לשם שבו ואחלמה "דע כי כל השמות הנזכרים כאן אסור להזכירן ולהוציאם מן השפה ולחוקי".]

א. שם של ע"ב הנודע (ביושר היפוך ויושר)

שם ע"ב זה מפורט ב"תפילת היחוד לר' נחוניא בן הקנה זללה"ה וזיע"א"², ונמצא בזהר הק'. שם זה הוא ע"ב שמות בני שלש שלש אותיות. השמות יוצאים משלשה פסוקים רצופים בפרשת בשלח (שמות יד, יט-כא), שבכל אחד מהם ע"ב אותיות:

וה"ו	יל"י	סי"ט	על"ם	מה"ש	ל"ל	ה	אכ"א	כה"ת
הז"י	אל"ד	לא"ו	הה"ע	יז"ל	מב"ה	ה	הר"י	הק"ם
לא"ו	כל"י	לו"ו	פה"ל	נל"ך	י"י	ה	מל"ה	חה"ו
נת"ה	הא"א	יר"ת	שא"ה	רי"י	או"ם	ה	לכ"ב	וש"ר
יח"ו	לה"ח	כו"ק	מנ"ד	אנ"י	חע"ם	ה	רה"ע	י"י"ז
הה"ה	מי"כ	וו"ל	יל"ה	סא"ל	ער"י	ה	עש"ל	מי"ה
וה"ו	דנ"י	הח"ש	עמ"ם	ננ"א	ני"ת	ה	מב"ה	פו"י
נמ"ם	י"ל	הר"ח	מצ"ר	ומ"ב	יה"ה	ה	ענ"ו	מה"י
דמ"ב	מנ"ק	אי"ע	חב"ו	רא"ה	יב"מ	ה	הי"י	מו"ם

בספר הבהיר, המיוחס אף הוא לר' נחוניא בן הקנה כתוב:

השם היוצא מן השלשה פסוקים ויסע ויבא ויט: אותיות הפסוק הראשון של ויסע כסדר הפסוק נסדרות בשם, ואותיות הפסוק השני בהיפך הפסוק נסדרות בשם, ואותיות הפסוק השלישי שהוא ויט כסדר הפסוק נסדרות בשם, כמו הראשון שהוא ויסע. ובכל אחד ואחד מהפסוקים ע"ב אותיות. נמצא שבכל שם ושם מע"ב שמות היוצאים מאלו השלשה פסוקים, שהם ויסע ויבא ויט, שלשה אותיות. אלה הם ע"ב שמות היוצאים וכו'.

² בעל לשם שבו ואחלמה כותב (בפתח ספרו הקדמות ושעריים): "אמר שלמה הנה ראיתי להקדים לספרי בתפילת התנא הא/להי ר' נחוניא בן הקנה שהיה בזמן הבית תלמידו של ר' יוחנן בן זכאי ורבו של ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול והוא בעל ספר הבהיר. והתפילה הזאת הנה היא נודע ומפורסם מכמה ספרי קדושי עליון וכו'".

מבהיר את דבריו הצינני (פרשת בשלח):

...אל יליזו מעיניך את התבונות האלה כי יישירו דרכך על סדרי חכמי הקבלה והסדר על מתכונתו, שפסוק ראשון שהוא ויסע נסדר כסדר הפסוק והפסוק השני שהוא ויבא הפוך ומתחיל הלילה עד גמירה, ופסוק שלישי שהוא ויט נסדר כסדר, הכי אתמר במדרשו של ר' נחוניא בן הקנה. וסמך לקבלה זו שמעתי למהפכים הפסוק האמצעי לפי שבאמצעי יש ולא קרב זה אל זה כל הלילה ר"ל אין לקרב אותיות הפסוק זה אצל זה כמו הלילה מפני שהיו דנין מלאכי ישראל ומלאכי מצרים כאשר ביארנו והפכה מדת הדין מישראל על מצרים ונהפך למדת רחמים על ישראל. וכתב בעל הסוד למה נתהפך פסוק האמצעי לומר לך וכו'.

בקצרה, דרך יציאת ע"ב השמות היא בחג"ת ולכן:

יש לרשום את הפסוק הראשון כסדרו (כי הוא בחסד, אברהם), ותחתיו את הפסוק השני בהיפוך – מן הסוף להתחלה (כי הוא בגבורה, פחד יצחק), ותחתיו את הפסוק השלישי כסדרו (שהוא בתפארת, יעקב). נעשה כך, ונקבל טבלה ובה ע"ב טורים.

ו י ס ע מ ל א כ ה א ל ה י מ ה ה ל כ ל פ נ י מ ח נ ה י ש ר א ל ו י ל כ מ א ח ר י ה מ ו י ס ע ע מ ו ד ה ע נ נ מ פ נ י ה מ ו י ע מ ד מ א ח ר י ה מ
ה ל י ל ה ל כ ה ז ל א ה ז ב ר ק א ל ו ה ל י ל ה ת א ר א י ו כ ש ח ה ו נ נ ע ה י ה י ו ל א ר ש י ה נ ח מ נ י ב ו מ י ר צ מ ה נ ח מ נ י ב א ב י ו
ו י ט מ ש ה א ת י ד ו ע ל ה י מ ו י ו ל כ י ה ו ה א ת ה י מ ב ר ו ח ק ד י מ ע ז ה ל י ל ה י ש מ א ת ה י מ ל ח ר ב ה ו י ב ק ע ו ה מ י מ

במאונך, מלמעלה למטה, אנו קוראים על פני הטבלה ע"ב שמות שכל אחד מהם בן שלוש אותיות.

כל שם ושם הוא בדילוג שווה של ע"ב אותיות.

[לפנינו רמז מורכב: בשלב ראשון מהפכים את הפסוק האמצעי מסופו לתחילתו – פעולה של צרוף אותיות, ובשלב השני מוציאים את ע"ב השמות בפעולה של דלוג אותיות].
אלה השמות שנזכרו בתפילה הנ"ל. אלה השמות שהזכיר רש"י במסכת סוכה (מה ע"א).
בפרט, הודגשו השמות אנ"י וה"ו שנזכרו שם במשנה. כדברים האלה נמצא בזהר פ' בשלח (נב ע"א), וביתר פרוט והסבר – בזהר פ' בהעלותך (קנ ע"ב).

ב. שם של ע"ב ביושר

שם זה של ע"ב נמצא אף הוא ב"תפילת היחוד לר' נחוניא בן הקנה זללה"ה וזיע"א", וגם הוא ע"ב שמות בני שלש שלש אותיות (שם זה נזכר או נרמז כמה פעמים בכתבי הזהר³), היוצאים משלשת הפסוקים הנ"ל, אך באופן אחר:

³ נציין כאן חלק מן המקורות:

א. בהקדמת תיקוני הזהר (דף ח ע"ב בדפוס עם ביאור הגר"א) כתוב: "ואיהו ו"ו מן ויסע ויבא ויט ותלת נקודין י"י איהו ח"ם וכו'". ובביאור הגר"א שם: "ותלת נקודין י"י הן אותיות שניות של ויסע וכו'". ובביאור מהר"א בן הגר"א שם על הואו"ן: "והם ג' וו"ן של שם ע"ב". (וכן נמצא בכתבי האריז"ל בשער מאמרי חז"ל, במאמר פסיעותיו של אברהם). והנה שלשה וו"ן יש רק בשם ע"ב ביושר, וגם שלשה יוד"ן שהן אותיות שניות יש רק בשם זה, ולא בשם ע"ב דיושר היפוך ויושר.

ב. כדברי התיקונים כאן נמצא גם בזהר ח"ב (קט ע"ב).

ג. הזהר ח"ג (קנ ע"ב) רומז אף הוא לשם זה, לדעת הרמ"ז (מובא בניצוצי אורות).

ד. ראה תיקון נא, וביאור הגר"א שם בדף צח ע"ד, המסביר מדוע שם ע"ב זה כולו ביושר.

ו"ו	י"י	סב"ט	עא"מ	מב"ש	לי"ה	אנ"א	כמ"ת
הח"י	אנ"ד	לה"ו	המ"ע	יצ"ל	מר"ה	הי"י	המ"מ
לו"ו	כב"י	לי"ו	פנ"ל	נמ"כ	יח"י	מנ"ה	חה"ו
ני"ה	הש"א	יר"ת	שא"ה	רל"י	או"מ	לי"ב	וה"ר
י"ו	לה"ח	כע"ק	מנ"ד	אנ"י	חו"מ	רה"ע	יח"ז
הש"ה	מכ"כ	ו"ל	י"ה	סא"ל	ער"י	עא"ל	מת"ה
וה"ו	דל"י	הי"ש	על"מ	נה"א	נו"ת	מל"ה	פא"י
נק"מ	יר"ל	הב"ח	מז"ר	וה"ב	יא"ה	על"ו	מז"י
דה"ב	מכ"ק	אל"ע	חה"ו	רל"ה	י"מ	הל"י	מה"מ

בנוגע לשם זה של ע"ב, כתב הציוני:

בזה החלק שייך שם של ע"ב הקדוש כפי סדורו לפי שלשת הפסוקים [ויסע ויבא ויט] בלי היפוך וכל שם ושם מהם בן ג' אותיות והראשון ור"ו והאחרון מה"ם וכו'.
ואם דעתך להבין צרופן בלתי מכשול בטעות כתוב ג' פסוקים אלו זה על זה בשיטות ארוכות ולא תשגה: פי' אות ראשונה מתיבה ראשונה שבפסוק ראשון, ואות ראשונה מתיבה ראשונה שבפסוק שני, ואות ראשונה מתיבה ראשונה שבפסוק שלישי, ויצא מהם שם ראשון והוא ור"ו, וכן תעשה פעם אחר פעם ויצא לך השם האחרון מה"ם.

נעשה כדבריו, ונקבל טבלה ובה ע"ב טורים:

ו י ס ע מ ל א כ ה א ל ה י מ ה ל כ ל פ נ י מ ח נ ה י ש ר א ל ו י ל כ מ א ח ר י ה מ ו י ס ע ע מ ו ד ה ע נ נ מ פ נ י ה מ ו י ע מ ד מ א ח ר י ה מ
ו י ב א ב י נ מ ח נ ה מ צ ר י מ ו ב י נ מ ח נ ה י ש ר א ל ו י ה י ה ע נ נ ו ה ח ש כ ו י א ר א ת ה ל י ל ה ו ל א ק ר ב ז ה א ל ז ה כ ל ה ל י ל ה
ו י ט מ ש ה א ת י ד ו ע ל ה י מ ו י ו ל כ י ה ו ה א ת ה י מ ב ר ו ח ק ד י מ ע ז ה כ ל ה ל י ל ה ו י ש מ א ת ה י מ ל ח ר ב ה ו י ב ק ע ו ה מ י מ

במאונך, מלמעלה למטה, אנו קוראים על פני הטבלה ע"ב שמות שכל אחד מהם בן שלוש אותיות. אלה השמות שנזכרו בתפילה הנ"ל. **כל שם ושם הוא בדילוג שווה של ע"ב אותיות.** [בעניין שם זה של ע"ב ראה למשל, עמק המלך שער ח פרק ח, ושער טז פרק לז. וראה ביאור הגר"א לתיקוני זהר, לתיקון נא, דף צח ע"ד. על הכוונות לשם זה בקבלת האריז"ל – ראה בהערה⁴.]

בריך רחמנא דסייען

⁴ נציין כאן חלק מן המקורות:

א. הכוונה בפרשה אחרונה של קריאת שמע (ויאמר) היא בשם ע"ב ביושר. כך כתבו משנת חסידים (במסכת ערבית) וסידורי המקובלים (כגון סידור הרש"ש).

ב. בשער הכוונות, בעניין תפלת השחר (בדרוש הראשון), אמר לכוון לראשי תיבות היוצרים שם פא"י, שהוא אחד מע"ב שמות של ויסע ויבוא ויט. וזה נמצא רק בשם ע"ב ביושר. (וכן שם בדרושי הלילה).

נספחים

לעיל הוצגו שתי דוגמאות חשובות לרמז בדרך של דילוג שווה של אותיות. שם ע"ב ביושר מתקבל בדרך זו באופן פשוט, ושם ע"ב ביושר היפוך ויושר מתקבל בדרך זו לאחר היפוך של פסוק. (כנזכר בהקדמה, הרכבה של כמה דרכי רמז שכיחה מאד בספרים הק' – ראה למשל בפרדס המוניים בשער כא דוגמאות רבות לכך). כאן נרחיב ונבאר תוך הבאת מקור חשוב מן התלמוד ומן המדרש וכן עוד רמזים ממסורת חז"ל.

נספח א

נציג כאן ארבע דוגמאות פשוטות לרמז בדילוג שווה של אותיות. [בכל הדוגמאות, דלעיל ודלקמן, אין אנו נכנסים לעניין הניקוד, ולעניין האותיות הסופיות].

א. בזהר פ' שלח לך (קעב ע"ב) נזכר שם דתמניא ועשרים אתוון, וכתב שם הגר"א (ביהל אור) כי "הוא מגדל עז כו'". בספר ברית מנוחה, הדרך השלישית (ובשושן סודות אות קפה) מפרטים יותר בעניין שם זה שבו כ"ח אותיות. שם זה הוא שבעה שמות בני ארבע ארבע אותיות:

משוי גמיק דירו להון עוצש והצג זבדב

והוא מבוסס על הפסוק במשלי (יח, י): "מגדל עוז שם י/ה/ו/ה בו ירוץ צדיק ונשגב". "עוז" נכתב כאן מלא בוא"ו, ובאופן זה יש כ"ח אותיות בפסוק. נרשום אותן בטבלה ובה שבעה טורים:

מ	ג	ד	ל	ע	ז
ש	מ	י	ה	ה	ב
ו	י	ר	ו	צ	ד
י	ק	ו	נ	ש	ג

במאונך, מלמעלה למטה כתובות כל שבע התיבות של שם זה.

כל אחת מהן מתקבלת מן הפסוק בדילוג שווה של שבע אותיות.

ב. ש"ם הדור"ש. נזכר בתיקוני זהר (בתיקון נה בסופו) כמבוסס על הפסוק:

א/דני י/ה/ו/ה נתן לי לשון למודים לדעת לעות את יעף דבר,

יעיר בבקר בבקר יעיר לי אזן לשמע כלמודים (ישעיהו נ, ד).

בספר הליקוטנים על פסוק זה, מביא בשם האריז"ל כי מפסוק זה יוצא השם הבא:

את"ם דנ"ו נל"ד יי"י יל"ם הש"ל ור"ד הנ"ע נל"ת

והנה, שם זה הוא בן תשע תיבות בנות שלש שלש אותיות, ומבוסס על שבע המלים הראשונות בפסוק הנ"ל. נכתוב את מלות הפסוק בטבלה ובה תשע אותיות בשורה:

א	ד	נ	י	ה	ו	ה	נ
ת	נ	ל	י	ל	ש	ו	נ
מ	ו	ד	י	מ	ל	ד	ע

במאונך, מלמעלה למטה כתובות כל תשע התיבות של שם זה.

כל אחת מהן מתקבלת מן הפסוק בדילוג שווה של תשע אותיות.

ג. הרמ"ק כותב בפרדס רימונים, שער שלשים ("שער הצירוף"):

ידיעת סודות תורתנו הקדושה הוא ע"י הצרופים והגימטריאות והתמורות וראשי תיבות וסופי תיבות ותוכי תיבות וראשי פסוקים וסופי פסוקים ודלוג אותיות וצרוף אותיות. בהמשך שער זה, מפרט הרמ"ק דוגמאות לדרכי הרמז, וביניהן מדגים הופעה בדילוג שווה של אותיות:

או בדילוג אות אחת ולקחת אות אחת בדילוג חברתה וכדברים האלה כמו שם ה"ס"ד תי"ו אה"ן היוצא מהנסתרות לה' א/להינו בדילוג אות ולקחת אות וכן **רבים כדברים האלה**. ואין צריך להאריך כי כל ענין זה מורה על כבוד התורה וגו'.

הרמ"ק ציין לפסוק: "הנסתרת לי/ה/ו/ה א/להינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת" (דברים כט, כח), ולשם בן תשע אותיות, שלשה שמות של שלש אותיות:

הנסתרת לי/ה/ו/ה א/להינו

כל שם הוא בדילוג שווה של שתי אותיות. שם זה נזכר כבר בקדמונים⁵.

ד. מקור מפורסם לדרך זו של הרמז אנו מוצאים בספרו של המקובל הגדול, מן הראשונים, רבנו בחיי בר' אשר – מדרש רבנו בחיי על התורה – בפרושו לפרשת בראשית:

ויש לך לדעת כי יש בידינו קבלה בפסוק זה של, בראשית' שממנו יוצא שם בן מ"ב המיוחס למדת הדין עד בי"ת של, בהו', אך על ידי צרופים רבים. ואם תאיר עיני הלב תמצא בו המנין של בהר"ד שזכרתי למעלה, והוא רשום בפרשה, ואותיותיו ארבעתם, בין כל אות ואות מ"ב אותיות. והמשכיל יבין, יוכל להבחין כי אין זה דרך מקרה אבל הוא מופת גמור על חדוש העולם וגו'.

כלומר, רבנו בחיי מצביע על כך, **שהביטוי "בהר"ד" נמצא בתחילת בראשית בדילוג שווה של מ"ב אותיות.**

הצד השווה לארבע דוגמאות אלה ולשני שמות ע"ב שפורטו לעיל הוא, שהם מתגלים דווקא בדרך הרמז של דילוג שווה של אותיות.

נספח ב

כאן יובא מקור מן התלמוד ומן המדרש, המציג דרך זו של רמז כאחת הדרכים בה מוצפנות "הודעות מן השמים".

חידה ופשרה

בספר דניאל מסופר כיצד בשעת המשתה של בלשאצר, לעיני המסובים:

בה שעתה נפקו (נפקה קרי) אצבען די יד אנש וכתבן לקבל נברשתא על גירא די כתל היכלא די מלכא, ומלכא חזי פס ידא די כתבא (דניאל ה, ה).

⁵ כתב רבנו בחיי בדברים שם:

"ויש לך להתעורר במלת 'הנסתרת' שהוא חסר וא"ו, הנסתרת כתיב, וירמוז הכתוב על השכינה. ומה שקראה 'הנסתרת' לפי שהיתה מסתתרת בענן, והיא הנסתרת ממנו בזמן הגלות שאנחנו בו ובהסתר פנים ממה שכתוב 'אסתירה פני מהם'. ויאמר הכתוב כי 'הנסתרת' מבקשת רחמים לה' א/להינו שיגלה הקץ לנו ולבנינו וכו'." ויש לך להשכיל עוד כי מהפסוק הזה יוצא שם מומחה לשאלת חלום בצרוף אותיות והם שלשה שמות, כל שם ושם של שלש אותיות וכולן הן תשעה, והוא סוד הטי"ת הכפולה בשם הידוע וכו'."

תרגום (עפ"י מצודת ת"ד שם):

בעת ההיא יצא קבוצת אצבעות כשל יד אדם וכתבו מול המנורה על טיח הסיד של כותל
ההיכל אשר למלך, והמלך ראה כף היד אשר כתבה.
בהמשך תיאור הדברים (פסוק כד) כתוב בפירוש כי כף היד נשלחה מאת ה'.
והנה, דניאל לבדו הצליח לפענח את הכתובת שעל הקיר:
ודנה כתבא די רשים, מנא מנא תקל ופרסין (דניאל ה, כה).
הכתובים אינם מספרים מה נרשם על הקיר, וכיצד פיענח דניאל את הכתוב.
נושא זה שימש לדיון במסכת סנהדרין (כב ע"א). שם ישנן ארבע דעות של אמוראים. לענייננו,
נציין את דעת שמואל כי היה כתוב על הקיר: ממתו"ס ננקפ"י אאלר"ן. וכן דעת רבי חייא הגדול
בשיר השירים רבה, פרשה ג, אות ב ד"ה על משכבי בלילות.
הפירוש לדניאל, המיוחס לרב סעדיה גאון, מפרש:
וכך היה כתוב זה על גבי זה שיטה ראשונה ממתו"ס ושניה ננקפ"י ושלישית אאלר"ן,
והטור מגיד מנא מנא תקל ופרסין".
ובמצודת ת"ד שם מפרט עוד:

וארז"ל הכתב היה מסודר בשלש שורות זו למטה מזו, ובהעליונה היה כתוב ממתו"ס
ובשניה היה כתוב ננקפ"י ובשלישית היה כתוב אאלר"ן, ולזה לא יכלו חכמיו לקרותו כי
הם קראו כל שורה לעצמה, ולא היה להם שום ענין והבנה, אבל דניאל קרא מלמעלה
למטה, ר"ל, תיבה הראשונה עשה מצרוף שלש אותיות הראשונות שבשלש השורות ויצא
א"כ תיבת מנ"א, וכן מצרוף האותיות השניות יצא תיבת מנ"א, ומהשלישית יצא תיבת
תק"ל, ומהרביעית יצא ופ"ר ומהחמישית יצא ס"ן, וצרף הרביעית עם החמישית והרי
ופרסין".

נצייר את הדברים:

מ	מ	ת	ו"ס
נ	נ	ק	פ"י
א	א	ל	ר"ן

כל אחת מן התיבות, שאנו קוראים מלמעלה למטה, היא בדילוג שווה של חמש אותיות.

טבלה כזו בדיוק מובאת בפירוש הקדמון של ר' תנחום הירושלמי לדניאל (מהד' הר"י קאפח,
מוסד הרב קוק, התשמ"א). אגב, אין הכרח לומר שהתיבות היו זו תחת זו; בכל מקרה, אף אם היו
כתובות לאורך השורה היה דניאל יכול לראותן כאילו הן כתובות זו תחת זו ולפענח את הכתובת.
וזה עומק פירוש הראשונים בסוגיא בסנהדרין. (וראה ברש"י ובמהרש"א שם, כי המלאך עשה
תהליך הפוך כדי להצפין את ההודעה.)

בניין אב

נשוב לסוגיא בסנהדרין. ההודעה הכתובה על הקיר היתה מאת ה'. על כרחך, שהמסר הצפון בה -
"מנא מנא תקל ופרסין" - הוסתר באחת מדרכי הרמז בהן רמוזים דברים הנמסרים מאת ה'. ולכן,
כדי לשער מה היה כתוב בה, צריך לנקוט באחת מדרכי הרמז בתורה, ולעשות את התהליך ההפוך
לזה שעשה דניאל.

ונראה, שעד כאן אין מחלוקת בין האמוראים. הם נחלקו רק בשאלה מהי דרך הרמז בה הוצפנו המלים "מנא מנא תקל ופרסיך". יתר על כן, לפי שאין להרבות במחלוקת⁶, צריך לומר כי כל ארבע דרכי הרמז שהוצעו מוסכמות על כולם כדרכי רמז בתורה, רק נחלקו מה היתה דרך ההצפנה במקרה זה (כגון, ככל שההצפנה פשוטה יותר, גדול הנס שרק דניאל הצליח לפענח את הכתובת ולא החרטומים; או, ככל שההצפנה מסובכת יותר – מראה הדבר על חכמתו של דניאל, וכדומה. ראו עוד בחדושי אגדות למהר"ל על סוגיא זו. אך אין זה ענייננו כאן).

לענייננו, גילו לנו האמוראים, שמואל במסכת סנהדרין ורבי חייא הגדול במדרש שיר השירים רבה, כי קיימת בתורה דרך רמז של דילוג שווה של אותיות.

יש לשים לב, כי הרמז בכתובת על הקיר, כמו גם בדוגמא של בהר"ד הנ"ל, אינו עוסק בשמות קודש. דבר זה אינו מפתיע, כי דבר רגיל הוא בדרכי הרמז בתורה, שאינם עוסקים דווקא בשמות קודש. כך מבואר בחז"ל, בראשונים ובאחרונים במקומות רבים מאד. לכן, אין סיבה שדווקא לגבי דרך זו של רמז ישתנה הדבר.

התייחסות בזהר הק' לסוגיא בסנהדרין

בזהר ח"ג פ' שלח לך, דפים קעב ע"ב – קעג ע"א, ישנו מאמר סתום ומקוטע (המדפיסים מציינים חסרונות במאמר) אודות צירופי אותיות וצירופי שמות. כך הוא סיום המאמר:

כד פרחן אתוון דאלפא ביתין, אלין פרחין מכאן ואלין מכאן, ומתצרפן כלהו.
כד נחית תמן רב מתיבתא שארי משיח חמא בצרופא דאלפא ביתא אתוון כמה דחמא דניאל, דאינון ממתו"ס ננקפ"י אאלר"ן.

תרגום מילולי:

כאשר פורחות האותיות של האלפא ביתות, אלה פורחות מכאן ואלה מכאן, ומצטרפות כולן. כשירוד לשם ראש הישיבה, פותח ואומר, שמשיח רואה בצירוף האלפא ביתא אותיות כמו שראה דניאל, שהן ממתו"ס ננקפ"י אאלר"ן.

לענייננו נראה, כי הזהר מתכוון לאותה דרך של רמז עליה הצביעו שמואל בגמרא ורבי חייא הגדול במדרש.

⁶ מלבד הכלל הידוע שאין מרבים במחלוקת (ראו, למשל, דברי הראב"ד בברכות בדף כד ע"א בדפי הר"ף), כאן יש הכרח לומר כן. שהרי רב סובר שהרמז בכתובת היה באתב"ש, ואי אפשר לומר ששלושת האמוראים חולקים עליו לומר שאין זו דרך רמז בתורה, וכי דעתו היא דעת יחיד. משום ששיטת אתב"ש היא כסתמא דגמרא (שבת קד), ומוסכמת בכל המחברים, קדמונים ראשונים ואחרונים, ולא שמענו מעולם שיש מחלוקת בדבר.